

Oponentský posudek na disertační práci PhDr. Ivy Štětovské:
„Vybrané psychologické souvislosti změn v profesi učitele a jeho přípravě“

Katedra psychologie FF-UK, 2008, 201 str.

Pro svou disertační práci si autorka zvolila závažné téma přípravy na praxi učitelské profese s tím, že vychází z psychologické koncepce dané problematiky. Disertační práce je členěna do úvodu, 5 kapitol, závěru a technických oddílů (českého a anglického souhrnu, přehledu použité literatury).

V úvodu disertace je vymezena role současné školy jako instituce, na niž je delegováno neúměrně mnoho společenských závazků ve srovnání s jejími pravomocemi, instituce, od níž se očekává zprostředkování co nejvíce informací z řady oborů. To všechno v rámci společnosti, pro niž je charakteristický tlak na výkon a znejistění pravidel, hodnot, tradic i posouvání hranic oborů, v němž se ztrácí kontinuita oborového diskursu. Autorka se soustřeďuje na učitele, nositele změn, kterými současné školství ve zvýšeném tempu prochází. Vysvětluje také důvody, proč zvolila shrnující a propojující přístup k problematice s úmyslem reflektovat situaci komplexněji než dílčím, jednotlivým výzkumem.

V první kapitole jsou formulována klíčová paradigmatu sociálních proměn v kontextu základní školy, kdy se na jedné straně zvyšuje dostupnost informace a na straně druhé devaluje a relativizuje její aktuálnost, hodnota a spolehlivost. V životě jednotlivců dochází k relativizaci jistot. Relativita poznání s sebou přináší nárok na trvalý stav učení se. Obavy z proměňujícího se stavu poznání mohou tak vést u jedince k automatickému přejímání předpřipravených schémat s již hotovými řešeními.

Druhá kapitola je podrobně věnována vývoji profese učitele. Profesionální činnosti a profesionální kompetence učitele reprezentují téma, diskutované odborníky nejen z psychologie, ale i pedagogiky, sociologie a filosofie. Autorčino pojetí se neomezuje na obvyklý výčet kompetencí, nahlíží na učitele především jako na jedinečnou osobnost, která se musí vyrovnávat s mnohočetnými činnostmi, v nichž hrají důležitou roli i rozměry etické („ctnosti“ slovy Z. Heluse). V této kapitole autorka syntetizuje poznatky z velkého počtu pedagogicko-psychologických pramenů, především české proveniencí.

Ve třetí kapitole jsou diskutovány sociální vztahy ve škole a sociální opora učitele. Učitel pracuje mimo jiné „se vztahy“ (k žákům, studentům, rodičům, kolegům, nadřízeným, blízkým, komunitě a společnosti, reprezentované např. médii). Autorka pracuje s fenoménem „samota“ na úrovni profese, role, hodnot, postavení, atd., která učitele průběžně opotřebovává a činí z jeho profese jednu z nejobtížnějších vůbec. Učitel poskytuje sociální oporu, ale jemu samotnému se jí často nedostává.

Na tuto problematiku navazuje kapitola čtvrtá, související, jež reflektuje zátěž v učitelské profesi, vnější i vnitřní. Učitel je intenzivně konfrontován se zátěží vztahovou, která z jeho profese vyplývá. Pregraduální příprava učitelů se přitom soustřeďuje především na „obsahové“ a „didaktické“ dovednosti (kompetence), příprava na konkrétní interaktivní činnosti zůstává v současné přípravě učitelů na vedlejší koleji.

Autorka tak ve své páté kapitole oprávněně klade důraz na přípravu projektu dlouhodobého výcviku profesionálních dovedností učitele, jeho celkovou strukturu a metodický postup. Výcvik popisuje jako komplexní program zaměřený na specifickou situaci učitelů základních škol v konkrétních podmínkách základní školy v České republice. Návrh komplexního

výcvikového programu představuje těžiště disertační práce autorky. Formuluje cíle výcviku, jeho východiska, tématické okruhy, časové rozložení, harmonogram a principy tohoto způsobu práce, které lze následně tvořivě a operativně aplikovat podle potřeb konkrétních frekventantů výcviku. Vychází z přesvědčení, že učitelé pocítují potřebu i jiného než teoretického vzdělávání. Autorka disertace zastává názor, že nejvhodnějším týmem lektorů je tým mezioborový. Důvěryhodnost týmu lektorů je podpořena účastí odborníků z praxe. Jako příklad slouží dvoučlenné lektorské týmy, které zároveň názorně představují model spolupracující komunikace.

Zbývající pododdíly jsou zaměřeny na frekventanty výcviku a způsob vedení a organizace výcviku. Autorka specifikuje očekávané efekty a jejich monitoring.

Závěr

Mohu s potěšením konstatovat, že disertační práce PhDr. I. Štětovské má vysokou odbornou hodnotu. Vychází z dobré teoretické průpravy, široké obeznamenosti s tuzemskou i zahraniční literaturou a je po obsahové, ale i stylistické stránce na velmi dobré úrovni.

Aplikační výstup disertační práce – koncept specifického výcviku pro učitele – je úspěšným pokusem, jak vybavit učitele pozitivními profesními kompetencemi, přičemž tento výcvik zůstává otevřený vůči předpokládaným dalším proměnám profese učitelů. Autorka zde využila svých zkušeností s výcvikem učitelů s různým zaměřením i délkou praxe. Aplikační rozměr disertační práce je tak cenný pro širokou odbornou veřejnost, která se angažuje v pregraduální i postgraduální přípravě učitelů.

Disertační práci doporučuji k obhajobě a souhlasím, aby po úspěšné obhajobě byl PhDr. Ivě Štětovské přiznán titul Ph.D.

Praha, 18.8. 2008

.....
Doc. PhDr. Dana Dobrovská, CSc.

Masarykův ústav vyšších studií ČVUT
katedra inženýrské pedagogiky
Horská 3, 128 00 Praha 2
Dobrovska@muvs.cvut.cz